

СТАНОВИЩЕ

от д-р Алексей Владимиров Пампоров – доцент в Институт за изследване на
обществата и знанието при БАН

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. в научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование . 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата.*
докторска програма „Приложна и институционална социология” на *Философско–
исторически факултет.*

Автор: Донка Атанасова Кескинова.

Тема: „Проблеми и подходи при приложението на клъстерен анализ за изграждане на съставни
индикатори в социологията“

Научен ръководител: доц. д-р Елица Куздова Димитрова

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – научна организация)

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от Донка Кескинова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички изискуеми документи, сред които и докторантът е приложил 3 броя публикации по темата на дисертационния труд.

От приложената автобиография се вижда, че докторантът има повече от 15 години опит в преподаване на статистически методи за анализ на данни в ПУ „Паисий Хилендарски“ и допълнителен опит като статистик в различни социологически агенции в България.

2. Актуалност на тематиката

На 3 февруари 2016 г. Европейската Комисия създаде *Център за компетенции по отношение на съставните индикатори и отчетните таблици* в рамките на хъб „Наука“. Центърът е естествено продължение на работата на Европейската комисия в това отношение, започнала през 2005 г. с разработката на Групата за приложна статистика „Инструментарий за изграждане на съставни индикатори“¹ и продължена с публикувания през 2008 г.

¹ Nardo, Michela; Michaela Saisana, Andrea Saltelli & Stefano Tarantola (2005) „Tools for Composite Indicators Building“ JRC: EUR 21682 EN

„Наръчник за конструиране на съставни индикатори“² – плод на съвместната работа на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и ЕК. В периода 2005 – 2016 г. Центърът за съвместни изследвания на ЕК публикува над 60 приложни статистически анализа на различни международни индекси, основани на съставни индикатори. От тази гледна точка, темата на докторант Донка Кескинова е напълно актуална, особено с оглед на пропуските в познаването на международните изследователски тенденции у нас.

3. Познаване на проблема

Работата показва изключително добро познаване на методологията на клъстерния анализ и методиката на неговото прилагане. Що се касае до познаване на конкретно формулирания проблем, а именно: „*приложението на клъстерния анализ за изграждане на съставни индикатори в социологията*“ (с.10), работата на докторанта страда от непознаването на международните изследвания през последните 10 години и безусловното включване на клъстерния анализ и конкретно Уорд методът базиран на евклидови разстояния – препоръчани в цитираните по-горе *Инструментариум* (2005) и *Наръчник* (2008). Прави впечатление, че основната методологическа литература, на която се позовава докторантът при изграждането на теоретичния модел, е публикувана от средата на 80-те до средата на 90-те години на ХХ век. (стр.12), което с оглед на осъстващата рефлексия върху възможната остарялост на тезите в тези публикации е явен недостатък на самия модел.

4. Методика на изследването

В изследователската работа по дисертационния труд са използвани сравнителен анализ на емпирични и симулационни изследвания върху методи и процедури, свързани с клъстерния анализ; емпирични изследвания върху реални данни; статистически подход при оценка на ефективността на изследваните методологически решения. С оглед на поставените конкретни задачи: 1) Да се осветлят възможностите на клъстерния анализ при анализа на данни в социологията от гледна точка на продукта (резултата) от анализа; 2) Да се изследват възможностите на клъстерния анализ като се проучи и опише методологията му, систематизират се резултатите от изследванията по всяко едно решение, пред които е изправен изследователят в хода на анализа, и се аргументират определени стратегии на приложението на клъстерния анализ в социологията; 3) Да се изследват възможностите на клъстерния анализ за изграждане на съставни индикатори и се изведат методологически решения по отношение на различните етапи от изпълнението на анализа за изграждането на този тип индикатори – **избраната методика е напълно релевантна.**

² Handbook on Constructing Composite Indicators, 2008. OECD & JRC - EC

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

В своята Процедура за подготовка и защита на дипломна работа (касаеща ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“), Философско-историческият факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ е приел изискването в Увода на работите да са помесетени *„Хипотезите и какво се очаква да бъде намерено“*³, т.е. хипотезите следва да бъдат обосновани на база съществуващи изследвания, наблюдавани прецеденти или друг личен опит.

Хипотезите на докторант Кескинова обаче са съставени от по две изречения – т.е. отсъства каквато и да научна аргументация, което е неприемливо за ОНС „Доктор“ и е лошо послание към студентите от долните образователни степени. За да бъде разбран правилно, ще дам пример с първата от тях: *„Урд методът за клъстерен анализ е подходящ за изграждане на съставни индикатори (променливи) в социологията. Приложението му с Евклидово разстояние вместо квадратно Евклидово разстояние, което се налага от строги статистически ограничения, може да повиши ефективността на метода“* (с.11). Съгласно добрите академични практики, подобна формулировка изисква тук, на място (а не някъде из текста) да се използва следния алгоритъм на аргументация:

1. Да се покаже кой, как и къде извън социологията вече е използвал Уърд-метод за изграждане на индикатори (**защото това не е новаторски подход и присъства в споменатите по-горе документи на ЕК!**)
2. Да се обясни по какво социологията прилича и по какво се различава от другото научно поле, така че да има съмнения в евентуалната приложимост на метода (**защото, ако няма съмнение, че е приложимо в социологията – хипотезата е недисертабилна!**)
3. На кой математически метод (включително формула!) се основава това допускане за разлика между Евклидовото и квадратното Евклидово разстояние и каква е социалната реалност, която обуславя тази разлика (т.е. от какво произтичат тези статистически ограничения)? За мен самият това е един от ключовите моменти в работата, защото противоречи на *Инструментариума* и *Наръчника*, в които се твърди, че двете разстояние имат едни и същи предимства и недостатъци и единствената разлика е, че Квадратното Евклидово разстояние дава по-голяма тежест на по-отдалечените обекти. Казано иначе, **това можеше да е изключително оригинална авторска хипотеза**, ако беше обоснована.

³ <https://logos.uni-plovdiv.net/documents/35514/3243094/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%B8%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0.pdf/afd7bc16-448b-4b4e-a8bc-4c59cde695ee>

4. Какви са индикаторите, които могат да измерят разликата в ефективността, и кое ще служи за бенчмарк в настоящето изследване за измерено повишаване (и с това - за доказване на хипотезата)?

Освен този недостатък, спрямо работата представена по време на процедурата за предварително обсъждане на дисертационния труд, се наблюдава огромна положителна промяна в структурата, терминологията, цитиранията и графичното оформление на илюстративния материал. Всички направени предварителни бележки съгласно протокол № 42/30.03.2017 г. са взети съвместно предвид и останалата част от текста отговаря на академичните стандарти за дисертационен труд.

Относно приносния характер на работата, мога само да потвърдя становището си от предходното заседание: работата е с висока академична и приложна значимост в България, не само за социологията, защото – както клъстерният анализ, така и съставните индикатори – не са разглеждани в методологическа дълбочина (макар че залягат в основата на приложни продукти като Рейтинговата система на университетите и Индексът на настигането, например).

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантът е представил 3 статии, които не бяха изпратени предварително в електронен вариант и не съм запознат с тяхното съдържание. Две от статиите са в съавторство и Донка Кескинова следва да представи разделителен протокол или в хода на защитата да изясни своя принос. Третата статия е със самостоятелно авторство, но е под печат.

7. Автореферат

Авторефератът е направен според изискванията на правилниците в ПУ „Паисий Хилендарски“ и вярно и коректно отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд, и в частта за историята на метода, и в експерименталната част, може да бъде много полезен като практическо помагало – както за студенти, така и за експерти в сферата на социалните науки и публичните политики. От сърце насърчавам Донка Кескинова да публикува малко по-кратък вариант на текста, ориентиран към по-широка публика. Още повече бих насърчил публикуването на дисертационния труд в неговата цялост, но след преработката на хипотезите така, че да отговарят на високите академични стандарти, поддържани в катедра „Приложна и институционална социология“ на ПУ. А най-

много ще се зарадвам, ако – на база на огромния си емпиричен опит – докторант Кескинова публикува част от резултатите си на английски език (особено изводите за Евклидовите разстояния), предизвиквайки някои шаблонизирани практики на ЕК.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Темата и хипотезите не са дисертабилни – това е нещо, което един академично дисциплиниран рецензент би следвало да напише за дисертационен труд с хипотези от едно изречение и тема, която е не просто проверена, а дори кодифицирана в наръчници. Това щях да напиша и аз, но си спомних формулировката на Лиотар за постмодерното научно изследване, което „извежда на преден план създаването на нови "ходове" и дори на нови правила“, една академична ситуация, в която не съществува "научен метод", а ученият е "разказвач на истории", който обаче е длъжен да провери тяхната истинност“. Това ме накара да прочета дисертационния труд на Донка Кескинова по нов начин – емпирична проверка и своеобразно предизвикателство към институционализираната от ЕК академична истина.

Дисертационният труд несъмнено съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Философско–исторически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторант Донка Кескинова притежава необходимите знания и професионални умения по научна специалност *Приложна и институционална социология* като демонстрира изключително развити качества и умения за самостоятелно провеждане емпирично научно изследване.

Поради гореизложеното смятам, че работата „*Проблеми и подходи при приложението на клъстерен анализ за изграждане на съставни индикатори в социологията*“ може да бъде допусната до защита, но докторантът следва да отговори аргументирано на направените критични забележки, преди почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование: *3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата*, докторска програма *Приложна и институционална социология*” на *Философско–исторически факултет на ПУ*.

04.09. 2017 г.

Изготвил становището:

(Доц.д-р Алексей Пампоров)